

1 januari 1850 Handelingen van het Provinciaal Genootschap van Kunsten en Wetenschappen in Noord-Brabant

[p. 21] Deze vragen zijn:

10. Naamlijst van ten minste 200 zichtbaar bloeiende planten, welke voorkomen in den Peel van *Noordbrabant* of in de omstreken van ééne der volgende gemeenten, als van *Bergen-op-Zoom, Eindhoven, Grave, Helmond, Heusden, Tilburg, Willemstad* en *Woudrichem*.

Een *herbarium* van de minst voorkomende planten, bij de naamlijst gevoegd, zou wenschelijk zijn.

(Men vergelijke: van Hall, *Flora Belgii Septentrionalis; Eerste en tweede Naamlijst van zichtbaar bloeiende planten, welke in de omstreken van Breda gevonden worden*, door J. A. B. Kuijper van Wäschpenning. Breda 1826 en 1828. 8°. en F. J. J. van Hoven, *Flora van 's Hertogenbosch*. Heusden 1848. 8°.)

1 januari 1850 [...] Uit zijn [=Limburgs] bodem zijn in vroegeren en lateren tijd tal van voorwerpen uit de steen, brons- en ijzerperiode voor den dag gekomen. De wetenschappelijke onderzoekingen om daarvan op het spoor te komen, dagteekenen het eerst van omstreeks 1825. Deze werden door den heer CHARLES GUILLON, notaris te Roermond, ingesteld. Een zeer bemiddeld man, legde hij eene groote verzameling van oudheden aan, van allerlei soort en uit verschillende tijdperken, die tot aan zijn overlijden op 10 Nov. 1873 geregeld werd aangevuld. Later is zij door verkoop verspreid geraakt, maar de meeste voorwerpen uit de voorhistorischen tijd hebben in het Rijksmuseum te Leiden gelukkig een onderkomen gevonden. [...]

11 april 1850 [...] Uit de opdelvingen en onderzoekingen

onder toezigt van dr. JANSSEN, voor rekening der Regering, te Melenberg, onder de gemeente Halen en Beugenem, in Limburg:

Eenige BOUWKUNDIGE FRAGMENTEN van behouwen steen, tegels van verschillende vormen en WARMTEBUIZEN van gebakken aarde, fragmenten van SCHALEN, POTTEN, KRUIKEN en VAASJES van gebakken aarde, met en zonder fabriekmerken; onder die merken CAJUS F, BASSUS F OF MASCULI (of MASCUI) enz.; fragmenten van glazen KOMMEN en FLESSCHEN; bronzen en ijzeren SCHRIJFSTIFTEN en HAARNAALDEN, GESPEN, MANTELHAKEN, BOREN, fragmenten van ZWAARDEN, RINGEN, HAKEN enz., zilveren munt (denarius) van ANTONINUS PIUS en een bronzen van de 2de gr. van FAUSTINA DE JONGERE. [...]

11 april 1850 MUSEUM VAN OUDHEDEN.

De onzekerheid of eene aanzienlijke reeks van monumenten, in het laatste gedeelte van het afgelopen jaar herwaarts overgezonden, al of niet als een geschenk voor het Museum moest of kon beschouwd worden, en het verlangen, om het verslag omtrent de vermeerderingen en veranderingen, die de verzameling ondergaan had, zooveel mogelijk volledig te doen zijn, waren de voorname redenen, die eene vertraging in het opmaken en mededeelen van ons hier volgend bericht te weeg hebben gebracht.

Ieder die, ook slechts oppervlakkig en uit de berichten der nieuwspapieren en tijdschriften, kennis heeft genomen van de gewigtige ontdekkingen, waardoor in de laatste jaren het gebied der oudheidkunde zulk eene aanzienlijke uitbreiding heeft erlangd, en die bedenkt hoe onmisbaar de vruchten dier ontdekkingen zijn tot het aanvullen van menigvuldige leemten in de geschiedenis van beschaving en kunst, maar ook in de verzamelingen waarin de bouwstoffen dier geschiedenis bewaard worden, — zal het met ons bejammeren dat de behoeften van het vaderlandsche Museum steeds verder en verder de onderstandgelden die beschikbaar gesteld kunnen worden, overschrijden; dat door die ongunstige omstandigheid stilstand, door dien stilstand teruggang ontstaat, welks nadeelige gevolgen ook bij gunstige toekomst en meerder ruimte van middelen, later niet meer vergoed zullen kunnen worden. Wij moesten deze opmerking maken, ten einde men de aanwinsten die wij ook gedurende het afgelopen jaar wederom, zoowel aan de buitengewone tegemoetkoming van regeringswege, als aan de vaderlandlievende en belangelooze medewerking van enkele begunstigers der wetenschap dank mogen weten, des te hooger waarden zou. De gewone onderstandgelden gedoogen volstrekt geene aankopen, zijn zelfs niet genoegzaam om in het hoognoodige tot tentoonstelling en het ongeschonden bewaren der voorwerpen te voorzien; en het is dus alleen uit beide, zoo even vermelde bronnen dat wij de middelen konden putten om voorwerpen wier verlies of verspreiding welligt buitenslands de wetenschap zou hebben moeten betreuren, voor het vaderlandsche Museum te behouden, en waardoor wij gelegenheid hadden om in enkele afdeelingen die de verzameling boven vele buitenlandsche inrigtingen van dien aard nog doen uitmunten, aanzienlijke vermeerderingen te erlangen. [...]

AEGYPTISCHE OUDHEDEN.

[...] Een en twintig munten in klein brons, waaronder 8 van LICINIUS, 8 van CONSTANTINUS DEN GROOTE, 2 van CONSTANTINUS DEN JONGERE en een van JULIUS CRISPUS.

70 7 oktober 1852 BERIGT OVER DEN TE BEILEN GEVONDEN GOUDEN HALSBAND.
 DOOR *Dr. L. J. F. JANSSEN, Conservator bij het Mus. van Oudheden te Leijden.*
 Verzogt zijnde, om eene bijdrage voor den Drentschen Volksalmanak, mag ik mij
 daaraan niet onttrekken. De onvergetelijke dagen, die ik in die provincie heb
 75 doorgebracht, toen ik hare merkwaardige gedenkteekenen van den voortijd het eerst bij
 autopsie leerde kennen, de belangrijke ontdekkingen die er sedert wederom gedaan
 zijn, en het uitzigt, dat er bij de ophanden zijnde veenvergravingen en kanalisatiën
 nog meer gewigtige overblijfselen zullen gevonden worden, dit alles noopt mij om
 geene gelegenheid voorbij te laten gaan, waarbij ik van mijne belangstelling in die
 80 provincie een al zij het dan ook nog zoo gering bewijs zou kunnen geven. Een nader
 berigt, aangaande den te Beilen gevonden halsband, zal daartoe misschien niet geheel
 ondienstig zijn, te meer omdat dit zeldzame en kostbare overblijfsel slechts door
 weinigen gezien, kort na den ontdekking door een goudsmid versmolten en dus voor
 altoos voor wetenschappelijk onderzoek verloren is. Mogt onze korte mededeeling
 85 medewerken om soortgelijk uit gebrek aan kennis en aan belangstelling geboren
 Vandalismus van kunstvernietiging in de toekomst te helpen weren!
 Volgens de door de dagbladen medegedeelde berigten werd op den 1 Junij j. 1. te
 Beilen door den arbeider H. DE WILDE een gouden voorwerp gevonden, hetwelk men
 teregt giste eene soort van halsband te zijn, langwerpig of eirond, onder breeder en
 van boven met een knoop en oog gesloten wordende, terwijl het ruim zes lood woog.
 90 "Volgens zeer oude overlevering," zoo berigte men daarbij, "zoo in den omtrek waar
 dit gevonden is, een groote schat goud geborgen zijn: ook zijn daar vroeger oude
 munten en aarden potten gevonden, en men zegt, dat daar ter plaatse een klooster
 heeft gestaan." Zoodra dit berigt tot mijne kennis kwam, was de begeerte om dien
 halsband te zien zeer levendig opgewekt, vooral omdat ik uit de beschrijving meende
 95 te mogen vermoeden, dat hij zeer overeenkomstig was met de zeldzame gouden
 halsbanden, die voorleden jaar te Velp gevonden en in de *Bijdragen voor Vaderl.*
Geschied. en Oudh. van den heer NIJHOFF, Dl. VIII. St. 3. afgebeeld en opgehelderd
 zijn. Ik wendde mij dus tot den heer Commissaris des Konings in Drenthe, om
 aangaande dien vondst eenige nadere ophelderingen te mogen ontvangen en bepaaldelijk
 100 met de vraag: of gemelde halsband niet voor korten tijd herwaarts ter bezigtiging
 zou kunnen overgezonden worden. Reeds op den 5 Julij j. 1. ontving ik een gunstig
 antwoord, vergezeld van afschriften van desaangaande verstrekte rapporten door
 heeren burgemeesters van Beilen en Meppel d.d. 23 en 30 Junij, die uitgenoodigd
 waren om het verlangde onderzoek in het werk te stellen. Die rapporten bevestigden
 105 de mededeeling, door de nieuws-bladen omtrent de ontdekking bekend gemaakt, en er
 bleek tevens uit, dat de halsband gevonden was op een stuk groenland, eenige honderd
 schreden van de Beilensche kerk gelegen en toebehoorende aan den heer JAN ROELOFS
 HUNSE, aan wien de vinder, H. DE WILDE, het ontdekte onverwijld had ter hand
 gesteld, terwijl deze het aan den goudsmid DEWES te Meppel had verzocht, die het
 110 versmolten had."
 Na deze mare beproefde ik het eenige mij overgebleven middel, om kennis te krijgen
 aan den juisten vorm en toestand van het vernietigde kunstwerk. Ik zond eene der
 gelithografeerde afbeeldingen van de Velpsche halsbanden aan den heer Commissaris
 des Konings voornoemd, met beleefd verzoek, om die ter bezigtiging te verstrekken
 115 aan iemand, die den Beilenschen halsband naauwkeurig gezien had, en om aan mij
 daarna te doen berigten, in hoever de vernietigde Beilensche gelijk kon geweest zijn
 aan eenen of meer der Velpsche? Het kort hierop ontvangen antwoord strekte tot
 bevestiging van het vermoeden, dat de Beilensche halsband overeenkomstig was geweest
 met de Velpsche, en wel in zulke mate, dat hij uit denzelfden tijd en van dezelfde
 120 afkomst moest zijn geweest. Dit bleek namelijk uit de volgende mededeeling van den
 Burgemeester van Beilen, aan wien de afbeelding der Velpsche halsbanden van wege den
 heer Commissaris voornoemd ter hand gesteld was: "De te Beilen gevonden halsband,"
 schreef hij, "komt bijna volmaakt overeen met fig. 3 der mij toegezonden tekening,
 behalve dat het knopje, waarmede hij werd gesloten, meer gelijk was aan dat van fig.
 125 1, en dat er zich geene versierselen aan bevonden dan die, welke ook op het voorste
 gedeelte van no. 3, op de afbeelding aan weêrszijden aangebracht, ter hoogte van het
 begin van het platte gedeelte, op den te Beilen gevonden band niet te vinden waren."
 Naar deze opgave kan men zich, de afbeeldingen der Velpsche voorwerpen ter hand
 nemende, eene tamelijk volledige voorstelling maken van den gouden halsband van
 130 Beilen, en wat door ons over den ouderdom en de afkomst der Velpsche stukken is in
 het midden gebracht, mogen we met te meer vrijmoedigheid op den Beilschen halsband
 van toepassing achten, omdat nabij de plaats, waar die gevonden is, vroeger eene
 gouden munt ontdekt werd, die omstreeks uit denzelfden tijd was als de jongste der
 munten te Velp, die niet ver van de halsbanden gevonden zijn. Volgens het officieel
 135 berigt van den heer burgemeester van Beilen, was de halsband ontdekt op eene plaats
 "ongeveer vijftien ellen verwijderd van de plaats, waar voor vier of vijf jaren

eenige (eene) gouden munten (munt) gevonden was." en deze gouden munt was, volgens de daarvan gegeven beschrijving door den heer Mr. G. W. VAN DER FELTZ te Assen, in den *Konst- en Letterbode* van 1845, D. I, bl. 428-429, van een der drie
 140 Valentinianussen (vermoedelijk van VALENTIANUS I of II) in welk geval hij uit de laatste helft der 4de eeuw was. Hoogstwaarschijnlijk zijn halsband en munt gelijktijdig in den grond geraakt en de halsband zal althans niet ouder dan de munt zijn; en daar de halsband zoo naauwkeurig met de Velpsche overeenkwam en de Velpsche mede op grond van de in de nabijheid gevonden munten, tot de eerste helft der 5e
 145 eeuw gebragt zijn, zullen wij zonder vermetel te zijn den Beilenschen halsband tot dienzelfden tijd brengen mogen. Zoo worden wij niet slechts genoopt, om er een gelijken ouderdom, maar ook eene gelijke bestemming, afkomst en zeldzaamheid aan toe te kennen als aan de Velpsche, en ik mag daarom, ten aanzien hiervan, verwijzen naar hetgeen in voormelde *Bijdragen*, t. a. pl. nopens de Velpsche halsbanden is in het
 150 midden gebragt, en waarvan het resultaat was: "dat de groote ringen (halsbanden) halsringen geweest zijn van mannen, terwijl er door één persoon soms meer tegelijk, over elkaâr, gedragen kunnen zijn; dat zij eenen niet-Romeinschen barbaarschen kunststijl vertoonen, en meest overeenkomen met voorwerpen in het Noorden, bepaaldelijk in Lijfland gevonden (zie KRUSE, *Necrolivonica* (St. Petersburg 1842)
 155 Taf. 4, fig. N, Taf. 27, 8 en Taf. 41, 3), en dat hunne zeldzaamheid zoo groot is, dat ringen aan deze *gelijk* nog nergens elders gevonden zijn. Hoe die halsbanden soms over elkander gedragen werden, kan men zien aan het Lijflandsche scelet uit *Aschenrade*, ook afgebeeld bij BÄHR, *Gräber der Liven*, (Dresden 1850, 4°) Taf. 1, fig. 8. Daar door mij in de voormelde *Bijdragen* was
 160 aangeteekend, dat KRUSE in zijn *Necrolivonica* den bepaalden volksstam niet had aangewezen, van welken de door hem vermelde Lijflandsche oudheden uit *Aschenrade* afkomstig waren, zij hier nog opgemerkt, dat KRUSE die voorwerpen in het algemeen voor Skandinavisch-Noormannisch gehouden heeft, eengevoelen, dat hem later door BÄHR, l. c., zeer betwist is; want deze heeft trachten te bewijzen, dat zij van de
 165 vroegste bewoners dier streek, de Livische Finnen, afkomstig zijn, welk volk zijne beschaving op een eigen weg, door handel en scheepvaart, uit Azië, vooral aan den Ural, zou hebben ontleend, waarvoor ook de oudheden, te *Aschenrade* en elders in Lijfland gevonden, bewijzen bevatten zouden. "De beschaving dier Lijflanders", zegt BÄHR, "behoort dus niet als eene dochter der Romeinsche of Skandinavische, maar als
 170 eene geringere zuster van die beiden aangemerkt te worden (S. 29. 45. 46)". Dit laatste gevoelen kan ik slechts onder de voorwaarde omhelzen, dat die geringere zuster niet zonder Skandinavisch-Germaanschen en laat-Romeinachen invloed is opgegroeid, hetgeen mij uit den aard van sommige der gevonden voorwerpen duidelijk is gebleken. Op grond van de in Lijflandsche graven gevonden munten, behooren die
 175 graven, volgens BÄHR S. 51, met tamelijke zekerheid tusschen de 8ste en 12de eeuw, "zonder evenwel eene vroegere gebruikmaking (dier graven) buiten te sluiten." Hoe veel vroeger de oudste voorwerpen opklimmen word [!] niet gezegd; misschien was dit wel bij benadering te bepalen; het komt mij niet geheel onwaarschijnlijk voor, dat daar Scytische voorwerpen tusschen zijn, zijnde ook de Scythen tegen 't einde der
 180 Vde eeuw van de noordzijde der Zwarte Zee door Germanen en Slaven deels noordwaarts, deels naar de streken om den Ural, deels naar de landen aan de oostzijde van de Botnische golf en de Oostzee verdrongen. (Zie de uiteenzetting hiervan door Prof. KEIJSER, te Christiana, kort bij A. RETZIUS, *over den vorm van de schedels der bewoners van het Noorden*, Stockholm 1842; uit het Zweedsch door Prof. J. VAN DER
 185 HOEVEN). De genoemde werken van KRUSE en BÄHR, thans hoofdbronnen voor de Lijflandsche oudheden, zijn hier te Leijden niet aanwezig; ik heb ze slechts even van den boekhandel ter inzage gehad en te kortstondig kunnen raadplegen om de gevolgtrekkingen dier schrijvers grondig te kunnen toetsen of daaraan nieuwe toe te voegen Een eenigzins uitvoeriger bericht over den Beilenschen halsband is door mij
 190 gegeven in het eerlang uit te komen 4de Stuk, VIII Dl. der *Bijdragen* voornoemd. Leijden, den 7 Oct. 1852

15 juni 1853 BEEGDEN. Entre Horne et Beegden, non loin de l'ancienne voie Romaine qui joignait Nymègue à Tongres, se trouve une colline déserte, sablonneuse, entourée de petites éminences.
 195 Le 15 juin 1853 un ouvrier en fouillant dans cet endroit la terre, pour en tirer du gravier, trouva à la profondeur de treize pieds, un vase en terre rouge ayant la forme d'une soucoupe. L'ouvrier dans sa simplicité, emporta ce pot et y prépara la nourriture pour les jeunes poussins de sa basse-cour. Trois jours après M. Teelen
 200 [Theelen?] de Horne ayant appris cette singulière découverte, acheta le vase et recommença la fouille. Après avoir bêché la terre pendant trois jours on trouva, à la même profondeur un sarcophage en pierre desable ayant la longueur de 4 pieds et la largeur et la hauteur d'environ un pied et demi. Il était couvert d'un couvercle plat mais brisé en plusieurs endroits. A l'intérieur du sarcophage on trouva des

205 cendres, quelques parcelles d'os, quelques morceaux de fer, parmi lesquels on distinguait des pointes de flèches, une petite boule en or bien conservée et une pierre de la longueur d'un doigt ressemblant à une statuette. L'intérieur du cercueil était carre, le fond plat et noirci par des cendres humide; d'un côté était managée une hauteur ayant la forme d'un coussin.

210 Autour de ce cercueil de pierre étaient rangés 32 vases en terre cuite de différentes formes et couleurs et superposés symétriquement l'un sur l'autre. C'étaient les vases dont les Romains se servaient dans les cérémonies funéraires, des cruches pour les libations, des vases pour les sacrifices et pour les mets, les urnes pour recevoir la poussière brûlée du défunt. Ces urnes au nombre de six
215 contenaient des cendres, les autres vases étaient vides. On remarque surtout une jatte en terre rouge ornée d'un crocodile et de neuf paons.

1 januari 1856 KESSENICH. C'est dans la commune de Kessenich qu'il faut chercher l'emplacement de station de *Catualium*, dont parlent les tables de Peutinger. Ce
220 village est très-connu dans les diplômes du moyen-âge; il a joui des droits de monnaie, de marché libre et de tonlieu sur la Meuse. En 964 il s'appelle *Casallum*, en 997 *Caselli*, en 1096 *Gesselin* et en 1155 *Cassenic*. C'est ce dernier nom qui a prévalu. Kessenich possède les ruines d'un beau château, qui se trouvait autrefois sur le bord de la Meuse, mais qui, à cause des dérivations de ce fleuve, s'en est
225 éloigné. Entre la château de *Kessenich* et la chaussée romaine qui longe la rive gauche de la Meuse, on a trouvé, vers l'année 1856, dans une tourbière nommée *het Vijgelbroeck* une monnaie en cuivre à l'effigie de l'empereur Marc-Aurèle et une en argent de Julien l'apostat.

230 5 december 1856 Op MAANDAG 15 December 1856 en Vijf volgende dagen, des Voor- en Namiddags, zal de Boekhandelaar G. THEOD. BOM, te Amsterdam, in ODEON Publiek Verkoopen: het uitmuntende KABINET GEDENK- EN LEGPENNINGEN, EERE- en DRAAGTEEKENEN, VROEDSCHAPS-, GILDE-, SCHUTTERS-, RELIGIEUSE-, VRIJMETSELAARS-, PRIJS- en BRANDSPUITPENNINGEN. NOODMUNTEN EN MUNTEN, MUNT-, PENNING- EN WAPENKUNDIGE BOEKEN,
235 NAGELATEN DOOR WIJLEN DEN HEER S. H. VAN DER NOORDAA, Lid van verschillende Binnen- en Buitenlandsche Letterk., Histor. en Oudheidkundige Genootschappen, te Dordrecht. KIJKDAGEN: VRIJDAG en ZATURDAG 12 en 13 December. De CATALOGUS is op franco aanvraag a 20 Cents te bekomen bij G. THEOD. BOM, Kalverstraat, E 10. (19573)

240 6 april 1857 GRIEKSCHE EN ROMEINSCHE OUDHEDEN. Tot deze afdeeling ook de gedenkstukken van het Gnosticisme brengende, vermelden wij in de eerste plaats, eene, waarschijnlijk van eene der gnostische sekten afkomstige, kleine *marmere stèle*, door den heer P. C. G. GUYOT, te 's Gravenhage, aan het Museum ten geschenke gegeven en door hem waarschijnlijk te Nijmegen, althans toen hij in die
245 stad nog woonde, aangekocht. De stele is boven rond bijgewerkt; op de voorzijde ziet men in een uitgediept, nisvormig vlak, in uitkomend werk, een zeer ruw en slecht gevormd, geheel naakt vrouwenbeeldje, met de handen in de houding van het bekende Venusbeeld. Rondom de nis, tot op de hoogte van de kniën, een opschrift in onbekende en op de meeste plaatsen zeer onduidelijke karakters, doch waaronder vele, die ook op
250 de gnostische opschriften voorkomen. Welligt levert het beeldje eene voorstelling der Metis Sophia of van eenige andere gnostische deugd. Het geheel is hoog 2,52, breed 1,13 en dik 0,65 Ned. palm. De marmersoort meent dr. BEIMA als Pentelisch te herkennen.

255 1 januari 1858 ECHT. En nivelant en 1858 le cimitiere d'*Echt*, on a déterré près de la tour de l'église un sarcophage en pierre de sable, contenant entre autres objets une monnaie d'or à l'effigie d'un empereur romain.

260 2 april 1858 MUSEUM VAN OUDHEDEN TE LEYDEN. [...] Als bij uitnemendheid van belang mogen wij de aanwinst van eenen Romeinschen geloftesteen vermelden, die in 1686 in den Kabelweg te Ruimel of Rummel, gemeente St. Michielsgestel, in Noordbrabant opgegraven, het eerst door den 's Hertogenbosschen schepen mr. H. Copes aan G. Cuperus te Deventer geschonken, een tijd lang in het juist van dien geleerde ingemetseld, bij den verkoop dier woning
265 door den laatsten eigenaar uit het geslacht des heeren Schouten, naar eene nieuwe woning medegenomen, na diens dood met zijne nalatenschap in eigendom was overgegaan aan de echtgenoot van den heer van Tright, in leven stadsklokkenist en organist te Deventer. Na het overlijden der ouders werd de heer W. G. H. van Tright, predikant van Ooijen en Persingen, eigenaar van den steen, en berustte deze gedurende eenen
270 geruimen tijd te Ubbergen, waar de heer van Tright in de nabijheid zijner kerkelijke gemeente zich gevestigd had. wij slaagden er in om het monument van den eigenaar tegen eenen betrekkelijk billijken prijs voor het Museum over te nemen, en wij mogen

er ons in verblijden, dat het daar thans eene veilige en blijvende bewaarplaats verkregen heeft. Het opschrift op de voorzijde van den steen, die aldaar zeer afgesleten is en waarop zich hier en daar sporen van bijwerking in enkele letters schijnen te toonen, bevat eene *toewijding aan den Magusaanschen Hercules, door Flavius Vihtirmas zoon, den hoogsten overheidspersoon van den staat der Batavieren.* De twijfel in de laatste jaren wel eens over de echtheid van het opschrift uitgesproken, en waaraan meer belangrijke opschriften in vroegere eeuwen, naar het heet, in ons vaderland gevonden, op afdoende gronden onderhevig zijn, zal nu welligt weggenomen, althans op het oorspronkelijk zelf, en in vergelijking met zoo vele andere ongetwijfeld echte gedenkteekens en opschriften getoetst kunnen worden.

3 november 1859 GEOLOGIE, NIJVERHEID EN KOSTUUMKUNDE, OPGEHELDERD DOOR EENE OUDHEIKUNDIGE ONTDEKKING TE MAINZ.

Op den 3 Nov. 1859 deed prof. Nöggerath te Bonn, in de vergadering van het *Nederrijnsche genootschap voor natuur- en geneeskunde*, eene mededeeling over de in het jaar 1857 te Mainz, op den *Thiermarkt*, in eene veenlaag, ter diepte van p. m. 30 voet, opgegraven romeinsche oudheden. Hij verklaarde dat die ontdekking ook uit een geologisch oogpunt gewigtig was, terwijl de directeur van het *Verein zur Erforschung rheinischer Geschichte und Alterthümer*, dr. Jos. Wittmann, aangetoond had, dat in de eerste eeuwen onzer jaartelling een arm van den Rijn door de stad Mainz gevloeid heeft, in wiens moeras zich bovengemelde veenlaag gevormd had. Dr. Wittmann heeft over die ontdekking beknopt berigt gegeven in zijne belangrijke verhandelingen getiteld: *Chronik der niedrigsten Wasserstände des Rheines vom Jahre 70 nach Christus bis 1858, en Nachrichten über die im Jahre 1857-1858 im Rheinbette von der Schweiz bis nach Holland zu Tage gekommen Alterthümer und Merkwürdigkeiten etc.*, opgenomen in Th. II Heft 1-2 van het *Zeitschrift des Vereins z. E. rhein. Geschichte und Altenthümer zu Mainz*. Dezelfde geleerde had aan prof. Nöggerath een uitvoerig handschrift over dit onderwerp ten gebruike afgestaan, waaruit het belangrijkste door Nöggerath op gemelde vergadering werd medegedeeld. Hetgeen van die mededeeling ter kennis van het publiek gekomen is, (dr. Wittmann zal eerlang zelf zijn handschrift in het licht geven) nemen wij te gereder over, omdat dr. Wittmann en Lindenschmit ons dezen zomer, bij een bezoek aan het Mainzer-museum gebragt, mondeling dezelfde berigten medegedeeld en van eenige der gevondene overblijfselen specimina ten geschenke gegeven hebben. In de bovengemelde veenlaag namelijk had men veel lederwerk gevonden, hoogstwaarschijnlijk van een romeinschen schoenmakerswinkel afkomstig, bijna een wagen vol, meerendeels gebruikte schoenen en sandalen, wel zeer fragmentarisch, doch waar tusschen men nog veertien onderscheidene soorten kon erkennen. Deze voor de kennis der romeinsche nijverheid en het kostuum onschatbare vondst, zal met Platen opgehelderd, eerlang door Lindenschmit uitgegeven worden; wij stippen er daarom hier slechts van aan, dat op enkele fragmenten van het leder de stempel van den fabrikant of schoenmaker is ingeslagen, daar ik nog zeer duidelijk de namen lezen kon: L. VALE (d. i. Lucii VALerii) C. VENED (d. i. Caji VENEDi) en MONA.

Voorts vond men verscheidene overblijfselen van romeinsche kleedingsstukken van zeer fijne wol en uitstekend van weefsel, nevens allerlei kleine romeinsche voorwerpen en munten. Het leder- en wollengoed was vrij wel bewaard gebleven, doch de wol had eene donkere kleur aangenomen. De munten liepen niet later dan 137 na Christus, waaruit men met waarschijnlijkheid opmaken mag, dat al die voorwerpen omstreeks dien tijd in het moeras geraakt zijn. Van het veen waren de gewone veenplanten goed te bestemmen; men erkende met name: berkenbast, hazelnooten, waterlinzen (*Lemna major*), en van de mossoorten: *Hypnum splendens* (Hedwigü), *Hypnum tameriscinum* (Hedw.), *Hypnum latescens* (Hedw.), *Hypnum triquetrum* (Linn.), *Anomodon curtispiculum* (Hoockeri et Taylori), *Byrumbinum* (Schreberi), *Mnium roseum* (Hedw.) *Mnium undulatum* (Hedw.). Ook vond men welbewaarde druivenranken, ten bewijze van de vroege wijnkultuur aan den Rijn; deze zijn thans wel de oudste druivenranken die men uit de rijnstreek ken; eindelijk: veeren van hoenders en van duiven.

Van eenige specima dezer vondst, door berigtgever dezes te Mainz van dr. Wittmann en Lindenschmit ten geschenke ontvangen, heeft hij de mossoorten aan 's rijks herbarium, de veeren aan 's rijks museum voor natuurlijke historie, en het lederwerk aan het museum van oudheden te Leiden gegeven. Het lederwerk, dat door sterke opdrooging verhard en verschrompeld was, is door de zorg van een ervaren leidschen leerlooijer, den heer Visser, tot zijne oorspronkelijke zachtheid teruggebragt.

7 april 1860 Belangrijke Verkoop van BOEKEN, ENZ.

Op Maandag den 16den April 1860 en volgende dagen, zal door W. P. van STOCKUM, te 's Gravenhage, worden Verkocht: Eene aanzienlijke verzameling BOEKEN, in verschillende talen en vakken van Wetenschap, Kunst en Letteren, waaronder vele Prentwerken, betrekkelijk Grieksche en Romeinsche *Oudheden*, Middeneeuwsche en nieuwere *Bouwkunst*;

voorts *Atlassen en Landkaarten, Staatsstukken, Handschriften, benevens Teekeningen, Etsen, Gravures, Lithographiën, Portretten, Schilderijen, Kunstwerken in Zilver, Ivoor, Schildpad, Hout* en diverse Voorwerpen; gedeeltelijk nagelaten door den Hoog Wel-Geboren Heer Th. Baron DE SMETH VAN DEURNE EN LIESSEL. De Catalogus is op franco
345 aanvraag verkrijgbaar.

22 augustus 1860 HOOGSTMERKWAARDIGE ROMEINSCHE OVERBLIJFSELEN IN DEENSCH VEENEN
GEVONDEN.

350 "Gij hebt verlangd van tijd tot tijd iets te vernemen van de ontdekkingen in de
veenen te Sönder-Brarup, vroeger reeds meermalen door mij vermeld. Men heeft er, in
de maanden Julij en Augustus 11., verscheidene belangrijke voorwerpen in gevonden;
maar de belangrijkste vond is een ronde bronzen plaat, ter grootte van een
355 tafelbord, met een breeden rand, versierd door verheven beeldwerk in goud en zilver;
het beeldwerk stelt voor: bij afwisseling vogels en dolphijnen en eenige romeinsche
krijgslieden in rustende houding, met den helm op het hoofd, houdende een lans in de
eene hand, terwijl de andere hand op een schild rust. Binnen dien rand ziet men
verscheidene medusa-hoofden, met helmen op het hoofd, die allen één medusa-hoofd in
het midden omringen. Dit alles wijst op eene romeinsche afkomst; maar het is
360 alleropmerkenswaardig, dat men op eenige plaatsen van die plaat kleine zilveren
plaatjes heeft gehecht, die versierd zijn met dierenbeelden van de gedrochtelijkste
gedaante, van dezelfde soort als men vindt op de gouden bractesten, in Scandinavie
geslagen, en op twee zilveren bekers in Himlingori, in Seeland, gevonden. Het is
klaarblijkelijk, dat vreemden deze sieraden van hun eigen maaksel hebben toegevoegd
365 overblijfsels gevonden van drie wapenrokken, uit ringen vervaardigd; bij twee zijn
de ringen van brons, bij de derde van ijzer. Vervolgens heeft men in massa gevonden:
navels van schilden, punten van lanzen, pijlen en overblijfsels van slagzwaarden,
alles van ijzer, alsmede overblijfsels van zwaartscheden. Alles wijst op een verwoed
gevecht. Men heeft voorts gevonden een volkomen toom van een rijpaard en een trens
370 (bridon), met gespen, ringen en sieraden van brons; de lange lederen toomen waren
volkomen bewaard. Twee zilveren munten van Commodus en Nero. De (houten) stelen der
lanzen en werpschichten zijn meerendeels gebroken, maar men heeft het geluk gehad er
twee te vinden die volkomen bewaard waren; de eene van 9 voet (deensch) lengte, de
andere een weinig langer.
375 Eene steel van 2 voet 6 dm. heeft aan eene werpspies behoord. De schilden zijn van
hout en met eene rand voorzien, slechts het middengedeelte is van brons. Maar één
schild is van ahornhout, met een eikenhouten rand, die er aan gehecht is met kleine
stukken brons, in de gedaante van eene S. Dit is de eerste maal dat men schilden
gevonden heeft van verschillend hout gemaakt. Men heeft ook eene lederen sandaal
380 gevonden, en eenige stukken linnen met randen. Onder de glazen kralen is er ééne
hol, en deze moet dus met eene glasblaaspijp gemaakt zijn; de andere kralen zijn
dig. Er gaat geen dag voorbij dat men niet aardewerk vindt van verschillende
gedaante, maar gewoonlijk gebroken; intusschen heeft men zes potten gevonden, die
volledig waren. Men heeft vier stukken goud gevonden, in de gedaante van ringen, die
385 als betaalmiddel gebruikt werden (*ring-money*). Het blijft nog steeds een raadsel hoe
al deze voorwerpen in de veenlanden, eertijds meeren, geraakt zijn. Men heeft ook
eenige schilden en lanssteelen onder eene dikke laag van balken en kreupelhout
gevonden (hetzelfde als vroeger in Funen). Ziedaar de ontdekkingen van 1860; die van
het vorige jaar heb ik u reeds vroeger medegedeeld 1).
390 Sedert twee of drie jaren heb ik u onze archeologische nasporingen medegedeeld. Bij
ontstentenis van een overzicht daarvan in 't fransch, heeft een Zwitser, die den
winter van 1859 hier doorbragt, geologisch-archeologische studiën in het licht
gegeven, waarin hij verslag geeft van alles wat bij ons is ontdekt geworden, van ons
stelsel, enz. 2)."
395 *Taarbaek, bij Copenhagen,*
d. 22 Aug. 1860. DR. BURMAN BECKER.
(*Uittreksel uit een brief aan MR. EYCK VAN ZUILICHEM*).

1) Wij hopen ook aan deze eerlang eene plaats te kunnen inruimen. *Red.*

400 2) Deze is prof. Morlot te Lausanne, de uitgave van wiens belangrijk geschrift, wij reeds in
N°. 20, dd. 21 Mei, van dit weekblad vermeld hebben, en waarover de *Revue archéologique* van
den 1ste Aug. begonnen heeft een zeer aanprijzend verslag te geven, Wij zullen op dit
onderwerp, wanneer plaatsruimte het vergunt, zoodra mogelijk terugkomen.
Red.

405

10 november 1860 HOOGSTMERKWAARDIGE ROMEINSCHE OVERBLIJFSELEN IN DEENSCH **VEENEN**
GEVONDEN. 1)

In de laatste jaren werden bij het afgraven der veelvuldige veenen, die vroeger
410 zonder twijfel meeren of moerassen waren, voornamelijk in het zuiden van Jutland, en
ook in sommige grafsteden en zandheuvels, op meer dan 60 plaatsen, overblijfselen
gevonden van romeinsche afkomst, zoo als munten uit de tijden der keizers, potten,
vazen, bekens, versierselen met romeinsche opschriften en werken van romeinsche
fabrieken; meestal dragen zij de kenmerken uit de vier eerste eeuwen onzer
415 jaartelling herkomstig te zijn.
Merkwaardig vooral is de op 5 of 6 plaatsen in de veenen gevonden menigte wapens
(eenige honderden), te weten: ijzeren pijl- en lanspunten, koper beslag van
schilden, dooreen gemengd met gespen, kammen, dobbelsteenen, hamers enz. Al deze
wapens zijn zeer goed, zelfs fraai bewerkt, doch dragen vele blijken van in
420 gevechten beschadigd en gebogen te zijn geworden. - Het groote veen van Allesö, op
het eiland Fünen, niet ver van Odensee, is vooral rijk aan dergelijke voorwerpen, en
jaarlijks worden er daar nog gevonden. - Gedurende de beide laatst verloopene jaren
heeft men er ook eene menigte gevonden in een veen of moeras bij Brarup, in het
zuiden van Jutland.
Onder de daar te voorschijn gekomene voorwerpen bevindt zich een stuk van een
425 schild, met de woorden AEL : AELIANVS, in letters die ingepunt zijn 2); een stuk van
eenen romeinschen helm met gegraveerden versierselen van geel koper; eene geheele
menigte ronde houten schilden, omtrent 3 voet in doorsnede, met middelstukken van
geel koper; voorts houten bogen, en eene menigte stokken voor pijlen en lansen, doch
430 zonder de punten, die men veronderstelt dat naar beneden zijn gezakt en op den bodem
van het veen gevonden zullen worden, even als de zwaarden, daar men wel de
overblijfselen der scheden en het beslag van gevonden heeft, doch de zwaarden zelve
nog niet. 3) Verder, geel koperen beslag van gordels, of draagbanden, paardentuig en
stukken van een wapenrok uit ringen bestaande. 4) Dit alles draagt mede de blijken
435 door gebruik en in gevechten beschadigd te zijn. Zoo vond men ook een zilveren
hoofdversiersel, dat door drie sabelhouwen gebroken was. Onmogelijk is het alles op
te noemen; maar onder de merkwaardigste voorwerpen behoort zeker nog eene bronzen
plaat met gouden en zilveren ornamenten en 9 gegraveerde vrouwenhoofden er op;
alsmede munten van Trajanus, Hadrianus en Commodus.
Het zonderlingste van alles is eene groote menigte kleedingstukken, die te
440 zamengevouwen of gepakt waren; daaronder broeken met de kousen er aan, uit één stuk
(van welke stof deze kleedingstukken waren is mij niet berigt). In meer andere
veenen in Jutland vindt men nog voortdurend dergelijke voorwerpen, en ook wel op de
Deensche eilanden, doch in veel minder aantal.
Bekend is de eigenschap der hooge veenen tot het goed bewaren van anders aan vergaan
445 onderhevige voorwerpen; men verwondert zich dus niet dat die overblijfselen bewaard
gebleven zijn, maar wel hoe er eene zoo groote menigte in dat veen (oudtijds moeras
of meer) bijeen heeft kunnen geraken, en nog wel op zóó vele plaatsen. Wel heeft men
gedacht dat geheele krijgsbenden op eenen wintertogt door het ijs gezakt en
450 vermoord zouden zijn, doch moeielijk valt het te veronderstellen dat dit op
zooveele plaatsen zou gebeurd zijn; ook zou men dan eene menigte geraamten van
mensen en paarden hebben moeten vinden, dat geenszins het geval is, maar zich tot
zeer weinigen bepaalt.
Een ander gevoelen is, dat deze voorwerpen door den een of anderen volkstam in het
moeras van Brarup verborgen zullen zijn; hierop schijnen te wijzen zoowel de
455 zamengepakte kleedingstukken en op-een-gelegde schilden, als de houten haken, die
men gevonden heeft en die bestemd schijnen om voorwerpen, die anders op het water
zouden gedreven hebben, op den grond vast te houden.
Zoo onzeker als nog de wijze zijn moge waarop die voorwerpen daar bijeen gekomen
zijn, zoo veel te zekerder is het tijdvak waaruit zij herkomstig zijn, en de invloed
460 dien de romeinsche beschaving op de zeden en gewoonten der Noorsche volken moet
hebben uitgeoefend.
De noordsche oudheidkundigen nemen aan, dat in het noorden van Europa drie
tijdperken hebben plaats gegrepen, waarin de wapens en werktuigen van steen, brons
en ijzer werden vervaardigd. Het laatste en jongste tijdvak zou aldaar ongeveer met
465 den invloed der romeinsche heerschappij zijn begonnen, en een der uitwerkselen van
dien invloed was denkkelijk ook, dat allengs het gebruik van het vermengde koper
(brons) verloren ging en dat de voorwerpen die men niet van ijzer verkoos te hebben
van geel koper werden vervaardigd.
Daar het bekend is dat de romeinen zelve bij hunne krijgstogten nimmer over de
470 rivier de Elve zijn gekomen, moet men uit al de gevondene voorwerpen wel tot het
besluit komen, dat de oude Jutten of Deenen, door oorlog of handelsverkeer, meer dan
men tot nu toe gemeend heeft, met de Romeinen in aanraking zijn geweest en in hunne
beschaving moeten hebben gedeeld.
Ik heb deze berigten overgenomen uit eenige brieven van mijnen neef J. G. Burman
475 Becker te Koppenhagen, die eene groote voorliefde heeft voor de oudheden van zijn

merkwaardig vaderland en o. a. ook in het bezit is van eene groote verzameling, meestal zelf geteekende, schetsen van oude kerken enz. waaronder volgens zijn schrijven een 120 tal van oude doopvonten, die daar met meer andere merkwaardigheden en sieraden in of bij vele dorpskerken nog gevonden worden.

480 *Maartensdijk*,
Jan. 1860. EYCK VAN ZUYLICHEM.

Bovenstaande mededeeling, in verband met de vroegere (in N°. 37), aangaande romeinsche overblijfselen in deensche veenen, is ons te belangrijker, omdat zij een nieuw bewijs leveren voor het gevoelen, reeds voorleden jaar door ons uitgesproken, dat men bij de beoordeeling der fraai bewerkte metalen, vooral bronzen, werktuigen en gereedschappen, tusschen oude overblijfselen in het Noorden van Europa en elders buiten Italie gevonden, te weinig het oog op oud-italische fabrieken gevestigd heeft. Bij ons althans is de overtuiging gevestigd, dat die bronzen en ijzeren overblijfselen, vooral wapenen, uit oud-italische fabrieken afkomstig zijn, en in 490 hooge oudheid zoowel als in den lateren romeinschen keizertijd, voornamelijk door ruilhandel, derwaarts gebragt zijn. Het komt ons eenigermate vreemd voor, dat de noordsche oudheidkundigen, die zoo vele en belangrijke werken over de oudheden van hun land in het licht gaven, nog geen geschrift (zoo ver wij althans weten) hebben 495 uitgegeven, waarin die romeinsche overblijfselen uit de veenen afgebeeld en nader beschreven werden. Zelfs de jongste schrijver over de deensche veenen, ofschoon de daarin gevonden overblijfselen met de in Zwitserland in paalwoningen gevondene vergelijkende (*Morlot*, *Etudes géologico-archéologiques en Danemark et en Suisse*), heeft van geen romeinsche in de deensche veenen gevonden overblijfselen gewag 500 gemaakt, ofschoon hij p. 291 schrijft: "les tourbières du Danemark fourmillent d'antiquités de tout genre et de tout age, ainsi que les musées en font foi. M. Steenstrup estime, qu'il n'y a guères un pilier vertical d'un mètre carre de base, pris ou que ce soit, dans tel marais tourbeux que soit du pays, où l'on ne trouve du moins un objet antique". Wij hopen eerlang aan dit belangrijk onderwerp meer plaats 505 te kunnen inruimen.
Red.

1) Vergel. N°. 37 bl. 297.

2) Op de wijze als b. v. het rom. opschrift uit de Linge, bij Hemmen, in de *oudheidk. verhandd. en mededeel.* van dr. Janssen, Pl. V. fig. 4.

3) Deze zijn echter later mede gevonden, zie *Letterbode* t. a. pl.

4) Van drie wapenrokken; twee met bronzen ringen en een met ijzeren; zie *Letterbode* t. a. pl.

OUDHEDEN IN DEENSCH VEENEN. 1)

515 Het volgende, getrokken uit een bijzonder schrijven van zeer bevoegde hand, kan welligt, ook na het medegedeelde over dit onderwerp in den Bode van 10 November. jl. blz. 360, eene plaatsing in hetzelfde weekblad niet onwaardig worden geacht. Wij stellen het tot dit doel aan de redactie ter beschikking.
- "Niets was mij echter zoo belangrijk als de rijke opbrengst van de opdelvingen bij 520 Zuid-Brarup. Het zijn hier niet maar enkele voorwerpen, maar het is eene geheele krijgsbuit die in het veen bedekt werd De munten daarbij gevonden, wijzen op den tijd wanneer dit geschiedde, de jongste waren van Commodus. - Er is veel romeinsch onder, veel ook van barbaarsche afkomst of met barbaarsch werk verbonden. Het opmerkelijkste is, dat hout, leder en geweven stoffen bewaard gebleven zijn, maar al 525 wat van ijzer was vervaardigd verloren is gegaan. Wij hebben een prachtig paardentuig van brons gevonden, met de riemen en al het overige, behalve het ijzeren gebit, in zijn geheel overgebleven: bogen, ja zelfs overblijfsels der koorden en 60 pijlen, doch welker ijzeren punten verteerd waren. Dit zou nog meer te bejammeren zijn, indien niet twee andere ontdekkingen in het veen gedaan ons te hulp kwamen, 530 die tot hetzelfde tijdperk behooren, en vrij goed bewaarde ijzeren voorwerpen geleverd hebben. Tot de voornaamste merkwaardigheden breng ik eene zilveren maske, die als helmvizier gediend heeft; borstplaten van brons met zilveren en gouden versierselen belegd; broeken, een mantel en een pantserrok, welke laatste in een pot was geborgen. Later vond men nog brokken van eenen zeer kunstig bewerkten 535 pansterrok; ze zijn gedeeltelijk van ijzer, gedeeltelijk van geel koper; het ijzer is hier, door de eene of andere oorzaak, van sterker gehalte en beter bewaard voor den dag gekomen dan elders. - De zuiver romeinsche voorwerpen zijn dikwerf met barbaarsche toevoegsels voorzien, zoo als bij vb. eene borstplaat met barbaarsche versiersels van dun geslagen goud. Men houdt zich onledig met alles in Flensburg 540 behoorlijk te schikken, ten toon te stellen en de voornaamste voorwerpen af te teekenen. Zeer veel bevindt zich daarbij, wat men tot dusverre slechts zeer geschonden of in onherkenbare overblijfselen gevonden had; behalve het paardentuig en de kleedingstukken brengen wij daartoe ook bij vb houten schilden."

545 "Vroeger werden reeds hier in Denemarken oude voorwerpen in grooter aantal gevonden dan in de meeste andere landen, en ook ijzeren uit de 8-10 eeuw, die veel gelijkenis hadden met frankische en bourgondische zaken; thans hebben wij voorwerpen uit de 2e en 3e eeuw in menigte, en dientengevolge twee eindpunten; slechts de bepaling van het daartusschen liggende en de overgangen van het een en ander is ons nog niet helder en zeker.

550 L.

1) Vergel. N°. 45.

555 1 januari 1861 Obige Meinung des Herrn Soret bestätigt sich durch einen kürzlich in der Nähe von Bittburg, Regierungsbezirk Trier, gemachten Münzfund. Ein Landmann fand in seinem Felde einen mit einem Schieferstein bedeckten kleinen ächt Römischen Krug, der 402 Kleinerze enthielt, die mit Maximinus Daza beginnen und mit Constantinus II. aufhören. Mein verehrter Freund, der Herr Professor Namur, erwarb den Fund für das hiesige Kabinet; er hat denselben näher beschrieben und wird 560 der betreffende Aufsatz im nächsten Hefte der Revue de la numismatique belge erscheinen. Es war mir gestattet, den Münzfund einzusehen; er enthielt manche Seltenheiten, z. B. von Konstantin dem Grossen die Umschrift: Soli invicto comiti und den Kaiser links sehend mit Helm, Harnisch und Lanze; dann mehrere Münzen mit dem Prägeort MSL, den auch Sabatier angiebt und den ich Moneta Sacra Londinensis 565 interpretire; auch waren die Inschriften claritas reipublice in mancherlei Varietäten bei Crispus und Constantinus II nicht selten. Ich glaube indess, dass der Fund weit über das Jahr 326 hinausgehen wird; Konstantin II. war in diesem Jahre zwar erst 10 Jahr alt, doch hatte er schon zahlreiche Siege mit seinem Stiefbruder Crispus, der in diesem Jahre starb, erfochten. Konstantin trägt nur in zwei 570 Exemplaren auf seinem sehr jugendlichen, fast kindliche Kopfe die Lorbeerkrone, beide Münzen sind in seinem Geburtsorte Arles geschlagen; die Berechtigung, den Lorbeerkranz zu tragen, erhielt er wahrscheinlich schon bei Lebzeit des Crispus. Ganz bestimmt aber überschreitet die jüngste Münze diese Fundes nicht das Jahr 337, in diesem Jahre starb Konstantin der Grosse und Konstantin II. legte den Beinamen 575 junior ab. [...]

3 april 1861 **BERIGTEN VAN DEN HEER CONFERENZ-RATH THOMSEN, TE COPENHAGEN, OVER DE JONGSTE ONTDEKKINGEN VAN OUDHEDEN IN DENEMARKEN. 1) .**

580 "Ik heb opgemerkt, dat de oudheidkundigen in Frankrijk, en gedeeltelijk ook in Engeland en andere landen, zeer weinig weten van de nieuwe ontdekkingen in het Noorden gedaan, en die toch onze kennis der oudheid uitbreiden en nader bevestigen. Zoo heb ik b.v. in uitheemsche werken nog niets over den grooten vond bij Allersö op Fünen aangetroffen.

585 Reeds voor tien jaren vond men jaarlijks bij het turfsteken in een veen, bij dit dorp, ijzeren wapens, bijzonders lansen en werpschichtpunten van zeer fraaije bewerking, ook bespeurde men dat het hout in het veen eenigermate bewaard gebleven was; het had nog de oorspronkelijke gedaante, was echter week geworden als eene spons; men kon er het water uitdrukken, en liet men het zonder praepareren droogen, dan kromp het in elkaâr. Daar men nu de opmerkzaamheid op dien plek gevestigd hield, 590 kwamen er merkwaardige stukken te voorschijn, als: een zilveren beslag van de schede van een zwaard, waarop een inschrift was ingekrabd behoorende tot het oudste soort van runenschrift 2), ivoren knoppen van... en zwaarden, en deze maakten ons begeerig de plaats naauwkeurig te onderzoeken. In het jaar 1857 hadden wij een zeer droogen zomer; een degelijk en ervaren beambte van ons museum, de Kammerrath en archivaris 595 Herbst, werd derwaarts gezonden; deze vestigde zijne woning in eene tent op dit veen, en liet er drie weken lang en in verschillende rigtingen onderzoekingen doen, die ons schitterende uitkomsten schonken. Zij bestonden in meer dan 500 stuks voorwerpen, die met de vroeger verkregene, eene belangrijke maar te voren weinig bekende of miskende afdeeling van ons museum 1) aanvullen. Het is die afdeeling, 600 welke ons aantoot wat onmiddellijk na het bronstijdperk in gebruik was en wat dit (bronsstijdperk) verdrong, ongeveer ten tijde van Christus en kort daarna. Tot de merkwaardigste stukken behooren: voortreffelijke bewerkte ijzeren lanspunten met ingelegde zilveren versierselen, geheel van dezelfde soort als op de voorwerpen van het bronstijdperk, te weten, dubbele cirkeltjes met een punt in 't midden; de kop 605 van eene griffioen van brons, vermoedelijk een sieraad van een helm; lange tweesnijdende zwaarden, voortreffelijk bewerkt; verscheidene degens in den vorm van de zwaarden; beslag van zwaardscheden van zilver brons, ivoor en been; twintig beenen kammen (elke krijgsman moet zijne kam bij zich gehad hebben); de werktuigen van een veld-smid: aanbeeld, tang, hamer en vijl, maar deze (laatste) enkel met 610 regte niet met dwarsstreepen, zoo als de hedendaagsche gewoonlijk zijn; andere gereedschappen als bore, ... sikkels en wiggen (celts), allen van ijzer; de houten

handvatsels der laatstgenoemden erlangden wij tot ons leedwezen niet; rijgereedschappen, sporen van eigenaardige soort, fragmenten van houten schilden en vele schildknoppen (umbones) van ijzer, nevens beslag van den dwarsstang die over den stijgbeugel bevestigd was en tot handvat diende; zelfs overblijfselen van eene boot heeft men gevonden. Tot het merkwaardige van dezen vondst behoort ook een lange boog en een aantal pijlen, geheel overeenkomstig met die der tartaarsche volken 1): eenige van deze pijlen hebben spitsen van ijzer, andere van been; het ijzer moet destijds eene te groote waarde gehad hebben om verschoten te worden, althans de helft der pijlen is van beenen spitsen voorzien, en deze zijn verreweg grooter en sterker dan die der wilden, en doorgaans drie- en vierhoekig. Eene andere merkwaardigheid bestaat in glazen en andere steentjes, tot bordspel gediend hebbende, en in dobbelsteenen van been, waarvan twee den gewonen vorm hebben 2), twee andere echter geheel overeenkomstig met zulke als wij uit Indië voor het ethnographisch museum verkregen hebben; zijnde kleine langwerpige vierkante staafjes. Deze laatstgenoemde dobbelsteenen hebben aan elk einde niet twee, maar slechts één punt of oogje. Een andere overeenkomst met indische voorwerpen vind ik in de schaften der lansen; eenige van deze zijn 8 tot 9 el lang; in deze houten schaften zijn aan ééne zijde, naar de spits toe, soms zilveren spijkertjes ingeslagen, die bol ronde koppen hebben, doorgaans verscheidene onder elkaâr; nu bestaat in Indie de oude gewoonte, dat, wanneer een vijand met eene lans gedood is, er een zilveren spijker in geslagen wordt, en wanneer er verscheidene spijkers in gezien worden, wordt zulks als een eereteeken voor den houder aangemerkt. Voorbeelden van deze gewoonten bezitten wij en het ethnographisch museum. Dezelfde peervormige versiering als men op voorwerpen van Suder Brarup opmerkt, treft men ook aan op sommige bekleedsels van gordels.

Vele stukken hebben ook groote overeenkomst met de te Suder Brarup gevondene, maar geen met de latere, allemannische, bourgondische en merovingische, die met de voorwerpen onzer jongere ijzer-periode overeenkomen.

Over het algemeen zijn bovengenoemde voorwerpen veel edeler en fijner bewerkt dan de latere. Komt er ook hier en daar iets barbaarsch in voor, dan is dat een aanhangsel of toevoegsel tot het oorspronkelijke. Van slangen- en drakenvormige versierselen geen spoor. In één opzigt is deze vondst zeer gelijk aan de twee sleeswijksche, te weten: dat de voorwerpen kenmerken dragen van een hevig gevecht, daar zij behakt, van pijlspitsen doorboord, door vijandelijke handen omgebogen en onbruikbaar gemaakt zijn. Ook het hout was hier, even als te Suder Brarup, bewaard gebleven, en na vele proeven en aangewende moeite is het ons gelukt zulks weder stevig en naar ik hoop duurzaam te maken. Maar in ééne zaak onderscheidt zich deze vondst wezentlijk van de brarupschen, namelijk, dat hier het ijzer bewaard gebleven is, 't welk dáár geheel vergaan was" slechts de panzerhemden, die met eene soort vernis overtogen geweest zijn waren dáár bewaard gebleven. Men kon duidelijk zien, dat het er aanwezig was geweest, maar zelfs dikke aksen kon men slechts zien, niet opnemen, omdat het ijzer geheel vergaan was, terwijl wij de (houten) steelen behouden konden.

Gansch anders is het met den vondst van Ny Dam, dáár is het ijzer bewaard gebleven; men heeft er bij de 30 zwaarden gevonden, kunstig vervaardigde lans- en werpspiespunten enz., de zwaarden dikwerf van kunstig gedamasceerd werk. Over het algemeen is er geen groote verscheidenheid in de vormen van deze en de beide andere vondsten, doch de voorwerpen van deze zijn niet geheel zoo smaakvol. De jongste der hier gevonden munten is van keizer Macrinus, uit het jaar 217 na Christus. Daar nu deze drie groote vondsten onzen blik op die soort van voorwerpen en op den tijd waaruit zij afstammen verhelderden, bespeurden wij, dat wij zonder het te weten vroeger reeds verschillende soortgelijke kleine vondsten gedaan hadden, dat wij ringen hadden gevonden, stukken van ketens, die tot denzelfden tijd behooren. Rijgereedschap van brons, op Seeland gevonden, is geheel gelijk aan het suder-brarupsche, zelfs op Schonen en in Noorwegen heeft men zaken ontdekt die met die der drie groote vondsten nauwkeurig overeenkomen. Deze drie vondsten toonen aan, dat er in de 1e en 2e eeuw onzer jaartelling betrekkingen met het zuiden bestonden, die vroeger zeker langen tijd afgebroken waren, en vullen thans eene leemte aan in onze kennis van de noordsche oudheden, omdat ons de tusschenschakel tusschen den bronstijd en de voorwerpen uit de 6e en 7e eeuw (die wij tot in de 11e toe vervolgen kunnen) ontbrak; hier is hij, en wel zeer volledig." - -

"Ik heb alle onze vroegere inventarissen en aanteekeningen doorloopen. Men heeft in den loop der tijden hier te lande hoogstmerkwaardige en kostbare vondsten gedaan, maar zelden meer dan 20 stuks bij elkaâr. Van 500 en méér stuks, die in een veldslag of bij eene schermutseling of als oorlogsbuit verloren geraakt zijn in onze vroegere zeeën, thans veenen, vind ik geene vroegere voorbeelden dan de bovenaangevoerde. Het is eerst de jongste tijd, die ons zulke omvangrijke vondsten heeft aangebracht. De norderdorfsche was vanaanbelang, ook de weenensche schatten uit de grafsteden van Hallstadt, zijn groot, en thans de zeeën in Zwitserland - - iets dergelijks kende

680 men vroeger in onze landen niet." - -
 "Worsaae heeft een kunstteekenaar naar Flensburg gezonden ten einde p. m. 300
 voorwerpen, meerendeels in natuurlijke groote, voor het archief van ons Museum af te
 teekenen; zoo belangrijk oordeelde hij de vondsten van Brarup en Ny Dam. De
 685 eigenlijke ontdekker, aan wien wij dezen schat te danken hebben, is de Inspecteur
 der verzameling van vaderlandsche oudheden te Flensburg, de heer Engelhard, en deze
 zal een werk over beide vondsten uitgeven. Daar men echter deze ontdekkingsmijnen
 nog niet als uitgeput beschouwt, daar men verleden jaar nog hoogstbelangrijke
 690 voorwerpen vond en alle reden heeft ook dit jaar weder veel te zullen krijgen, zal
 men zich met de uitgave niet overhaasten; maar men bereidt voor, en men verzamelt
 voor eene uitgave van grooten omvang. - - Tusschen alle deze vondsten zijn enkele
 zuiver romeinsche zaken, vermengd met voorwerpen van half barbaarsche volken. Dat
 een groot gedeelte inheemsch is, daaraan twijfel ik niet, omdat wij thans ten minste
 695 20 geheel verschillende en ver van elkaâr gelegen lokaliteiten hebben, enkel met
 zaken of kleine vondsten van dezelfde soort. Ook de menigte der voorwerpen is zoo
 groot, dat men overtuigd wordt, dat het inheemsch moet zijn en vooral de wapenen
 over 't algemeen en de werktuigen, b. v. van den smid, toonen dit aan; maar wanneer
 ik op één schildknop (umbo), die eenigzins van de andere verschilt, het romeinsche
 opschrift AEL. AELIANVS lees, weet ik dat deze oorspronkelijk toebehoorde aan een
 700 romein 1), en wanneer ik op een zwaard van Ny Dam dit slot van den stempel van den
 maker ...RICVS zie, vermoed ik dat de smid een Gooth was, niet van 't jaar 500 na
 Christus, maar reeds van 200 tot 300 2). De vondsten van veroverde en door ruil
 verkregen stukken laten zich wel opsporen; natuurlijk behooren daartoe ook de
 voorwerpen van ivoor."

705 1) Partikulier schrijven van den heer Thomsen, Copenhagen, dd. 3 April 1861. RED.

2) Volgens eene afbeelding van dat opschrift, ons door de welwillendheid van den heer Dr.
 Burman Becker uit Copenhagen toegezonden, zouden wij het veeleer tot het noord-etruskische
 brengen. RED

710 1) Hier wordt het Koninkl. Museum van Oudheden, niet dat van het Koninkl. genootschap voor
 Noorsche oudheden, bedoeld. RED.

1) Ook van deze heeft de heer Burman Becker ons welwillend afbeeldingen gezonden. RED.

2) D. i. de vierkante, romeinsche. RED.

715 1) Ook hiervan heeft de heer Burman Becker ons eene afbeelding van zijne hand verstrekt. RED.

2) Het zij ons vergund op te merken, dat ...RICVS, als het laatste gedeelte van een defecten
 naam, niet noodzakelijk aan een gothischen naamsuitgang doet denken; het kan een romeinsche
 fabrikanten naam zijn, b. v. [AP]RICVS, of dergelijke. RED.

Het is mij hoogst aangenaam door de dienstvaardigheid der Heeren E. H. von Baumhauer
 en Dr. F. Seelheim te *Amsterdam*, in staat is gesteld, het scheikundig onderzoek mede
 720 te kunnen deelen, dat deze Nederlandsche geleerden wegens den Udenschen meteorsteen
 op verzoek van het Bestuur hebben ingesteld, en waardoor zij de waarde van dien steen
 merkelyk verhoogden. Aan dit onderzoek laten wij het proces-verbaal voorafgaan,
 omdat een steenval zeldzaam onder zulke gunstige omstandigheden werd waargenomen, als
 te *Uden* geschied is.

725 17 april 1863 Het bestuur van het Provinciaal Genootschap van Kunsten en
 Wetenschappen in Noordbrabant zal tot een blijvend aandenken aan het ten vorigen jare
 gevierde feest van het vijf-en-twintigjarig bestaan van dit Genootschap een plaatwerk
 uitgeven, waarin de Germaansche en Romeinsche oudheden, in die provincie gevonden en
 730 in het Genootschap bewaard, zullen zijn afgebeeld. De met roem bekende oudheidkundige
 Dr. Jansen te Leiden heeft zich, op verzoek van het bestuur des Genootschaps, wel
 willen belasten met de zorg, dat de teekeningen, onder toezigt van den
 verdienstelijken bibliothecaris Dr. C. R. Hermans te 's Hertogenbosch vervaardigd, te
 Leiden nauwkeurig op steen worden gebragt.

735 20 april 1863 Uit Stadskanaal wordt aan de *Veend. Ct.* het volgende gemeld:

Bij de vergraving van het veen van G. Schuur alhier, gelegen in den Boerveenster
 mond, heeft men dezer dagen een zilveren lepel gevonden, onder eene veenlaag van 9
 voet. Aan het uiteinde is hij aan weerszijden van het getal 33 voorzien, waarom eene
 740 bloem is gewerkt. Het is niet onwaarschijnlijk, dat het cijfer het jaartal van de
 bewerking aanduidt, want mogen ook zilveren tafelgereedschappen door onze voorvaderen
 uit dien tijd niet of slechts hoogst, zelden zijn gebruikt, de Romeinen, die ook deze
 streken niet onbezocht lieten, maakten niet alleen een veelvuldig gebruik van dit
 edele metaal, maar hadden het in de ciseleerkunst ver gebragt. Deze vondst levert,
 745 dunkt ons, ook weder een van de talrijke bewijzen op, dat de bodem hier in de grijze
 oudheid, zoo niet bewoond, dan toch wel bezocht is geworden.

22 april 1863 N. B. Wij geven dit berigt, zoo als wij het vinden, doch merken er bij

- aan, dat wanneer deze lepel, niet eene steel- of wijnlepel "trulla", maar een
 750 "cochlear" is, zij onmogelijk van het jaar 33, dus den tijd van keizer Tiberius, kan dateren.
- 31 maart 1864 Voor de VADERLANDSCHE oudheden werden onderscheidene aanwinsten
 gedaan. Met de hierboven vermelde Romeinsche voorwerpen uit de nalatenschap van
 755 wijlen den heer S. H. VAN DER NOORDAA werden ook eenige overgenomen, van de vroegere bewoners van ons Vaderland afkomstig: eene zeer fraai gepolijste vuursteen BIJL, 12 dm. lang; een ruw bewerkte BAL van trachiet, 4 dm. in doorsnede; eene URNE van gebakken aarde, gevuld met verbrande menschenbeenderen, hoog 19 dm.; eene andere URNE, 18 dm. hoog, met de daarin gevonden brokken van eene bronzen HAARNAALD; nog een
 760 drietal URNEN met verbrande beenderen en overblijfsels van bronzen RINGEN enz.; de urnen van 10, 15.5 en 16 duim hoogte; twee KOMMETJES, 9 en 7 dm.; 4 POTJES van verschillende vormen, 6 5 tot 9.5 dm. hoog; een bekervormig VAATJE, 5.5 dm. hoog, en eenige brokstukken van potten. Al deze voorwerpen, met uitzondering welligt van de WIGGE, waren in 1837 op de oude begraafplaats te Deurne in Noordbrabant opgegraven;
 765 zij vormen nu met de stukken die, ter zelfder plaats gevonden, in 1840 en 1841 door wijlen den heer P. O. G. GUYOT aan het Museum geschonken werden, een aanzienlijk geheel.
 [...]
- Eenige MIDDELEEUWSCHE EN LATERE VOORWERPEN, afkomstig uit de ontgravingen voor de
 770 legerplaats te Nijmegen, een paar trachietsteenen MORTIEREN met STAMPERS uit den omtrek van Deurne afkomstig en tot de reeds meermalen genoemde nalatenschap van wijlen den heer S. H. VAN DER NOORDAA behoorende; [...]
- 1 januari 1865 Antieke stenen te Horn
 775 HORNE-HEEL. On trouve dans un manuscrit de la bibliothèque de l'université de Liege, portant le N° 188 et écrit vers le milieu du XVIIeme siècle par le chanoine Henri van den Berch, roi d'armes du pays de Liege, une note curieuse sur des antiquités qui ont existés à Hornes et à Heel, et qui aujourd'hui sont pour la plupart dans le cabinet de M. Guillon.
- A la page 14 de ce manuscrit on trouve trois dessins de pierres antiques. La première
 780 "qui avoit, dit van den Berch, un pied trois quarts, un demi poulx moins, de hauteur, et un pied quatre poulces de longueur" offre l'inscription suivante:
 MARTI
 HALAMARE
 785 SACRVM
 T. DOMIT. VINDEK
 O. LEG. XX. V. V
 V. S. L. M.
- Cette inscription a été publiée, avec de légères différences, par Knippenbergh,
 790 Heylen, Schayes, Wolters, etc. M. le notaire Guillon la lit de la manière suivante:
 MARTI
 HALAMARDO
 SACRUM
 T(itus) LEG(ionis) XX V(aleriae) V(ictricis)
 795 V(ota) S(olvit) L(ubens) M(erito).
- La deuxième pierre dont la longueur était "de deux pieds, trois quarts et un demi
 poulx et la largeur de trois quarts de pieds en un poulx" ne présente pas
 d'inscription, mais on y voit représenté un vase, au-dessus duquel est une espèce de
 chaîne tendue.
- 800 La troisième, dont Van den Berch n'indique pas les dimensions porte pour inscription:
 MERCWRI
 INGENVS
 YFHIFI.
- 805 Nous croyons faire plaisir aux Archéologues en transcrivant ici la note que Van den Berche a placée au-dessous des deux premiers dessins. "J'ai tiré - dit-il - ces deux pierres antiques hors des originelles qui sont massonnées dans le muraille de l'église paroissiale de Horne, capitale de la comté, appenage de la comté de Looz, le 9 d'avril premier des festes de pâques 1640, et me dit pour lors le pasteur du lieu,
 810 qu'il avait plusieurs médailles des empereurs romain trouvées au dit Horn."
 Van den Berch fait ensuite la description de plusieurs antiquités et médailles Romaines trouvées à Heel, village située a une lieue de Horne. Il ajoute: "Le plus admirable est du mesme lieu, que le villaige de Heel s'appelle après Helena (1); ce
 815 qu'on sait par tradition et est d'autant plus croyable qu'on a trouve en terre une statue de marbre blanc très-fin qu'on ait tiré au jour, et est encore, ce 15 Avril 1640, gissante sur le réal chemin, mais fort desrumpue, car on y voit les cuisses

d'en haut jusqu'aux chevilles d'une même pièce de la hauteur de six pieds un poulx et demi; qui est d'une dame, pour estre par son corps voilee come les dames romaines; et tiennent pour certain que la reste de la statue est encore en terre.
820 Dans un autre endroit il dit que le curé lui avait promis une pièce de monnaie sur laquelle était écrit le mot HEEL.

(1) Le vicus *Helena* ou *Hedena* ne parait pas être le village de Heel comme pourrait le faire croire Van den Berch. Le père Wastelain, place ce vicus à *Hesdin*.

825 31 december 1865 Als aanvulling vinden we nog enkele elders niet genoemde details in het boek Noord-Brabants Oudheden facsimile van 2012):

Met een dertigtal liefhebbers zijner compagnie toog hij naar de heide te *Deurne* en had weldra de overtuiging, dat die verhevenheden lijkheuvelen waren. Deze zijn
830 ongelijk van hoogte, daar eenige slechts 60 duim, en andere 7,60 el [elders wordt 1,6 el genoemd] hoog waren op eenen groteren of kleineren omtrek naar gelang der hoogte. Er zullen een honderdtal urnen gevonden zijn, van de groote eens theekops tot 100 pd. zwaar. [...]

835 In het voorjaar van 1840 ben ik met wijlen Dr. Niermeijer, later professor te *Leiden*, deze heide wezen bezoeken en vond de heuvels nog zóó als toen men ophield met dit schatgraven! [...]

In het Rijks-Museum te *Leiden* worden dertien urnen en bijpotjes, bij Jhr. Mr. H. de Grez te *'s Hertogenbosch*, vier urnen en bijpotjes (1) en in het kabinet van het Noord-Brabantsch Genootschap twee urnen en een bijpotje bewaard.

840 (1) Onder het afdrukken van dit bericht verplichtte mij de heer de Grez met die goed bewaarde urnen aan ons kabinet ten geschenke aan te bieden.

22 april 1866 **AFDEELING ROMEINSCH E OUDHEDEN.**

845 Voor deze afdeeling ontvingen wij door de welwillende zorg van den heer van den Berg, eerstaanwezend ingenieur voor de Staatsspoorwegen te Roermond, een zestal Romeinsche vaasjes en kannetjes van gebakken aardewerk, gevonden bij de uitvoering van Staatsspoorwegwerken bij Maastricht; bijna alle zeer geschonden, doch thans, niet zonder moeite, zoo veel mogelijk in haren oorspronkelijken vorm hersteld:

850 Een bekervormig potje van rood aardewerk, hoog 10 dm.

Een kommetje van rood aardewerk, hoog 6.4 dm.

Een schoteltje van lichtbruin aardewerk, middellijn 18 dm.

Drie schenkkannetjes, met één oor, van lichtbruin aardewerk, hoog 22, 24 en 28,5 dm.; alsmede het bovengedeelte van eene soortgelijke schenkkan, met eene monding van

855 vreemden vorm. De ontvangst van deze stukken gaf aanleiding dat onze aandacht gevestigd werd op de tot op dien oogenblik onbekend gebleven bijzonderheid, dat bij het graven van het kanaal van Luik naar Maastricht, in de nabijheid van laatst genoemde plaats in vroegere jaren een aantal Romeinsche voorwerpen en daaronder ook een paar glazen urnen, gevonden en in 1848 door den conservator dr. Janssen bij den

860 toenmaligen heer hoofdingenieur van den waterstaat aldaar onderzocht waren geweest; volgens de hem gegeven toezegging en overeenkomstig de bestaande voorschriften, zouden deze voorwerpen aan het Ministerie van Binnenlandsche Zaken opgezonden zijn. Bij het Museum waren zij echter nimmer ontvangen. Een opzettelijk onderzoek heeft

865 doen kennen dat de opzending nimmer heeft plaats gehad, dat zij eenige jaren en wel nog in 1858, bij den waterstaat in het hertogdom Limburg bewaard gebleven, maar sedert spoorloos verdwenen zijn. Vooral om de uit den aard der zaak voortvloeiende zeldzaamheid der glazen urnen betreuren wij dit verlies, dat zijne goede zijde kan hebben, wanneer het aanleiding geeft tot verdubbelde zorgen bij het vinden van voorwerpen van mogelijke wetenschappelijke waarde en tot het naauwkeurig naleven van
870 de bepalingen bij de uitvoering van rijkswerken voor het Rijk, van regeringswege voorgeschreven.

13 december 1869 Veilingcatalogus, boeken van P. C. G. Guijot, 13 tot 14 december 1869